Q. D. B. V.

42

DISSERTATIO MEDICA DE NECESSARIA SALIVÆ INSPECTIONE AD CONSERVANDAM ET RESTAURANDAM SANITATEM,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DOMINO

FRIDERICO WILHELMO,

ELECTORAT. BRANDENB. HÆREDE, &c. &c.

Sub PRÆSIDIO

DN. FRIDERICI HOFFMANNI,

Med. ac Philoſ. Natur. P. P. Sereniſſ. ac Potentiſſ. Electoris Brandenb. Medici Aulici, h. t. Decani,

Dn. Patroni ac Præceptoris ſui pia obſervantia proſequendi,

Publico Eruditorum examini ſubmittet

AUTOR

JOHANNES JACOBUS BAIERUS,

JENENSIS.

d.   Septembr. M DC XCVIII. horis antemeridianis.

Typis CHRISTOPH. ANDREÆ ZEITLERI. Acad. Typogr.

PERILLUSTRI AC EXCELLENTISSIMO DOMINO,

DN. SAMUELI STRYKIO,

POTENTISSIMI ELECTORIS BRANDENBURGICI CONSILIARIO INTIMO,
IN ACADEMIA FRIDERICIANA PROFESSORI PRIMARIO ET FACULTATIS JURIDICÆ PRÆSIDI ORDINARIO,

M E C Æ N A T I

ſuo gratioſiſſimo,

hoc qualecunque ſtudiorum ſuorum ſpecimen
ceu exiguum debitæ venerationis ſignum
conſecrat
A. & R.

JOANNES JACOBUS BAIERUS,
JENENSIS.

I. N. J.

§. I.

MAximam Artis partem eſſe, uniuscujusq; morbi cognitionem exacte addiſcere jam dudum prodidit divus *Hippocrates lib. de diebus judicatoriis*: Quandoquidem princeps Medicinæ ſcopus eſt, cujuscunque morbi ortum, cauſas & genium exquiſite ſcrutari, & inde removendis hiſce idoneum invenire & prudenter applicare remedium. Quocirca optime dixit laudatus *Hippocrates lib. de Arte, Medicus qui ſufficit ad cognoſcendum ad ſanandum etiam ſufficit*: & *lib. de flatibus. Qui cauſas corporis affecti probe cognoſcit, valde potens eſt afferre ea quæ corpori proſunt.* Qua de cauſa etiam ab omni ævo Medicorum peritisſimi in id ſedulam collocarunt operam, ut non tantum ex ſtructura partium ſolidarum ſeu habitu corporis, & ſanguinis humorumq; temperie, diſpoſitione Parentum, ætate, ſexu, vitæ genere, atq; aeris conſtitutione, ſed potisſimum e natura excretorum ægritudinis ſtatum ac mores, in quovis individuo, magna cum attentione ſcrutarentur atque inveſtigarent. Quantum excretiones diverſorum humorum in corpore noſtro ſolennes, vitæ & ſanitati tuendæ conducant, ſi legitime ratione quantitatis & qualitatis procedant, neminem qui ſaltim primis labris medicinam deguſtavit fugere poteſt. Imposſibile enim eſt, ut nativa

ſanguinis mixtio & κρᾶσις ſalva & a corruptione immunis perſiſtere posſit, niſi variæ res huic mixturæ incongruæ & infenſæ continuo diverſa ſub forma per innumera colatoria ſequeſtrentur & ejiciantur. Ex quo facile intelligi poteſt, ipſas has excretiones & quidem præcipue ſudoris, urinæ, ſputi, muci, alvi excrementorum, ſangvinis menſtrui in fœminis, vel hæmorrhoidalis in quibusdam viris ſi non legitime procedant, plurimum noxæ vel detrimenti afferret corpori: Unde etiam apud Practicos horum conſideratio atque æſtimatio in morbis cognoſcendis & ſanandis maximi eſt momenti. Illud unicum ſaltim tam in veterum quam recentiorum fere omnium monumentis deſideramus, quod nulla prope in ipſis reperiatur mentio excretionis ſalivalis quatenus ad morborũ indolem pernoſcendam facit; cum tamen conſtanti experientia & ſuffragante ratione convincamur, maximam curam etiam hujus excretionis in Praxi Medica habendam eſſe. Decrevimus itaque hancce materiam in præſentiarum breviter ſtrictimque ſaltem exigui ſpeciminis loco agitare atque pertractare; cui propoſito ut Divinum Numen clementisſime benedicat ex animo precamur.

§. II.

Salivam fluorem eſſe limpidum inſipidũ valde activum ex glandulis numeroſisſimis in ore ſecretum, apud medicos notisſima res eſt: differt autem a ſputo ſaliva in eo quod hæc limpida & fluida ſponte & citra ſingularem commotionem in ore ſecernatur, ſputum vero crasſius & mucoſius ſit & ex arteriæ aſperæ glanduloſa parte, vel ex ipſo ductu narium granduloſo ſcreatu vel tusſi eliciatur & prodeat. Fluorem activum ſalivam diximus, quoniam ex duplici elemento, uno tenuisſimo æthereo, ſalino-ſulphureo, & altero crasſiori humido atque

que aquoſo (quod prioris vehiculum exiſtit) componitur. Præſentiam ſubtilisſimi ac mobilisſimi principii ſalivæ inexiſtentis varia experimenta comprobant. Primo enim ſalivalis latex non facile etiam intenſisſimo frigore abit in glaciem, more aliorum liquorum ſpirituoſorum qui abundant tenuisſimis partibus in motu vehementi inteſtino nullam firmiorem quietẽ admittente, conſtitutis. Præterea quando vaſculum ſaliva repletum, vitro cui aer mediante antlia pnevmatica ſubtractus fuit, imponitur, protinus conſpicitur inſignis agitatio atque ebullitio nec non ſpumaſcentia ipſius ſalivæ, ſicuti contingit in aliis liquoribus ſpirituoſo elemento imbutis: Etenim demto ambiente atmoſphærici aeris pondere, tenues & elaſticæ ſalivæ particulæ libertatem ſeſe expandendi & egreſſum moliendi acquirunt, unde poſtmodum dependet dicta ebullitio. Diximus ſubtilisſimum iſtud principium eſſe ſalino-ſulphureum, utpote ſpiritus ex ſaliva putreſacta certa encheiriſi deſtillari poteſt, qui metalla adoritur, ipſum aurum nigredine afficit, & a ſecretioris chimiæ amatoribus pro menſtruo univerſali venditatur. Quantam vim atque efficaciam jejuni hominis ſaliva in diſſolvendis glandulis ſcirrhoſis, hæmorrhoidum tumoribus abigendis, ſcabie aliisque cutis affectibus disſipandis posſideat, Practicis compertisſimum eſt. Ad quam vero indolem ſal ſalivæ pertineat controverſum adhuc eſt: Alii acidum eſſe credunt, quoniam ſaliva jejuni mercurio currenti (ſi cum ipſa miſceatur) compedes injicere ſolet: Alii alcali illud pronunciant, quoniam infuſionem florum rubicundorum alio colore inficit, & ſolutionem vitrioli præcipitatione quadam turbat. Nos ſal ſui generis & neutrum, propter tenuitatem & paucitatem (duæ enim ſalivæ unciæ unicum circiter granum ſalis acris

poſt evaporationem relinquunt) organo guſtus non reſpondens, adeoque illo ipſo non dignoſcibile illud ſtatuimus & judicamus. Sulphuris in ſaliva portio ex fœtore qui ejus putredinem ſequitur, nec non e ſplendentibus varie coloratis ſquamulis quæ putrefactæ ſalivæ ſupernatant, eluceſcit. Inſuper principii activi ſalino-ſulphurei in ſaliva exiſtentiam ſufficientisſime probare videtur ejus præpotens vis in excitanda fermentatione corporum ad illam diſpoſitorum: Fermentatio ſiquidem eſt motus inteſtinus diſſolvens totam mixti compagem, & excitatur a materia ſalino-ſulphurea, quæ fermenti nomine venit, in motu vividisſimo conſtituta; omne enim (vi axiomatis mechanici) quod alterum quieſcens movere debet in motu prius conſtitutum ſit neceſſe eſt.

§. III.

Reſtat jam ut diſpiciamus unde originem ſuam petat ſalivalis humor. Ex glandulis quibus univerſa oris & faucium ſubſtantia ſcatet, ipſum prodire nemo dubitabit amplius. Sunt autem glandulæ nihil aliud quam canaliculi tenerrimi invicem contorti & membranaceis fibris firmati, qui ex arteriolis immediate prodeunt & ratione ductuum ſuorum talem ſaltim ſuccum qui eorum diametro reſpondet, recipiunt; nerveum autem ceu tenuisſimum facillime admittunt, crasſiori ſanguinis ac ſeri portione relicta. Hunc liquorem ita ſecretum dictæ glandulæ poſtea per ſingulares lymphaticos ductus derivant & effundunt in oris cavitatem. Nolumus hic ſigillatim commemorare glandulas illas nomine, figura & magnitudine diverſas, quoniam ab Anatomicis pluribus abunde hoc jam factum eſt: Illud ſaltim curioſitatis ergo non poſſumus præterire ſilentio, quod glandulæ & ductus ſalivales a *Nuckio* deſcripti nulla induſtria in humano

mano

mano cadavere reperiri poſſint: vicem autem horum videntur ſuſtinere ſex glandulæ, piſi majoris magnitudine, recta linea notabili intervallo ab invicem disjunctæ, ſupra muſculum buccinatorem & infra maſſeterem collocatæ, quarum quævis peculiari ductu, qui ſetam equinam admittit, in ipſum os hiat; primum autem horum ductuum orificium ſtatim poſt orificium ductus Stenoniani recta linea poſitum eſt. Novæ hæ glandulæ repetitis vicibus ab *Excell. Dn. Præſide* publicis in Anatomiis demonſtratæ fuerunt. Quod ad materiam ex qua ſaliva producitur, in eo facile omnes conſentiunt illam eſſe non tantum humidam ſed & ſubtilisſimam Salino-ſulphuream ſanguinis arterioſi partem & una ipſum liquorem nerveum tenuisſimum: Notabile enim eſt irregularem ſpirituum animalium motum, qui in vehementibus animi affectibus & furore conſpicitur, promtisſime cum ſaliva communicare quæ exinde pernitioſam imo virulentam ſuiq; multiplicativam mutuatur activitatem, ſicuti ex animalium furore & ira æſtuantium morſibus corporis machinam inſtar veneni deſtruentibus id luculentisſime apparet.

§. IV.

Quemadmodum autem verisſimum eſt nihil in corpore noſtro ſine ſingulari providentia, conſilio, fine ac ratione ſapientisſimi rerum Conditoris factum eſſe, quippe qui adeo prudenter machinam noſtri corporis fabricavit, ut omnia conſpirent ad ejus conſervationem; ita merito quæſtio emergit cuinam uſui ac fini tanta ſalivæ copia ſecernatur & ipſis cibis inter maſticandum rurſus commiſceatur? Quantum itaque dijudicare poſſumus, contingit illa ſalivæ a ſangvine ſeparatio primùm, ut nimio ſero & ſuperfluis ſalino-ſulphureis, activis partibus

tibus

tibus M. S. privetur & ita a corruptione præſervetur. Compertum enim eſt Mechanica chimica, quam promtum & proclive ſit ad putredinem concipiendam exceſſivum humidum, & quantam potentiam habeant exiliſſimæ ſalino-ſulphureæ partes introducendi motiones inteſtinas, peregrinas & ad deſtructionem vergentes, in corpora diſpoſita. Alter finis ſecretionis ſalivæ in ore eſt, non ut tanquam inutile quippiam (ſicuti accidit in ſudore urina & alvi excrementis) foras ejiciatur, ſed ut adhuc uſum præſtet in alimentis diſſolvendis nobiliſſimũ. Noſtra enim ſententia eſt ſalivam genuinum alimentorum conſtituere menſtruum ipſo in ventriculo. Equidem non negamus per tunicam ventriculi glanduloſo-villoſam ſeparari humiditatem quandam mucoſam, quæ tamen pauca eſt tantæque ciborum moli ſubigendæ inſufficiens; requiritur enim hic menſtruum rei ſolvendæ ratione quantitatis proportionatum: Jam quoniam ſaliva largiſſime ſub maſticationis actu effunditur & intime cum cibis permiſcetur, præterea etiam indolis activæ, fermentantis ac ſolventis eſt, non video quare pro genuino alimentorum menſtruo venditari nequeat? Opus nimirum erat, ut tot tamq; diverſi generis alimenta, dura, ſolida, viſcoſa, item medicamenta quæ non tantum ex vegetabili & animali ſed etiam minerali regno petuntur, diſſolverentur, extraherentur & in fluidam ſubſtantiam redigerentur; cui fini provida natura deſtinavit hunc ſuccum valde activum, ſalivam: Hæc enim non tantum ſuperficiarie in partes integrantes, (ſicut alia menſtrua chimica faciunt) ſed in minimas, mixtum conſtituentes particulas deglutita reſolvit & novam unionem mixtionemque partium efficit; ut adeo quaſi menſtruum ſit univerſale microcoſmicum, intime ſolvens diverſæ naturæ a-

ræ a-

ræ alimenta,illorumq; repagula reſerans, partim ſubtilitate,partim congrua & conveniente partium quib9 conſtat, figura. Sicuti autem ventriculus non ſolus eſt chyli officina ſed ipſa quoque inteſtina, ſic etiam ſuccus qui ex pancreate in inteſtina profluit & ejusdem cum ſaliva naturæ eſt,ibi vices menſtrui ulterius ſubit.

§. V.

Ex quibus facile colligitur ad digeſtionis & chylificationis negotium, vitæ conſervandæ ſumme neceſſarium,perficiendum requiri ſalivam tam in ſufficienti quantitate quam in bona temperie ſeu qualitate conſtitutam; a quibus ſi ſaliva deflectit, aliter fieri non poteſt quin multum damni redundet in ipſum chylum, qui ſanguinis elementum eſt, atque ita ad morbos ſeu ſtatum corporis p. n. via pandatur apertisſima. Et hæc jam eſt ratio ac fundamentum, cur maximopere ſvadeamus & commendemus Praxin Medicam exercentibus ſedulam & attentam ſalivæ conſiderationem. Quod ſi enim ex urina,quæ immediate ex ſanguine & ſero provenit, promte licet conjicere de mixtione, temperie, motu & ſtatu ſangvinis & ſeri,prout urina vel quantitate vel conſiſtentia vel colore differt: Quidni etiam ex ſaliva,quatenus illa quantitate,conſiſtentia, odore, colore &c. differt dijudicare posſimus ſtatum atque conditionem ſanguinis, lymphæ & ſpirituum animalium, & ulterius quoque de ventriculi digeſtione ejusque vitiis atq; incommodis præſentibus & futuris præſagium & judicium ferre?

§. VI.

Teſtem habemus experientiam, primam & præcipuam omnis veritatis in Phyſica & Medicina parentem, quantum conſideratio ſalivæ tum ratione quantitatis, tum qualitatis faciat ad cognitionem accuratam cauſa-

rum morbificarum & pernoſcendam mixtionem & motionem humorum vitalem. Clarum id facere allubeſcit per exempla. Nihil frequentius occurrit in Praxi, quam quod hypochondriaci, melancholici & phthiſici quotidie ſalivam exſpuant largisſimam, ita ut indeſinenti ſputatione illa loca ubi ſubſiſtunt ſordidisſime commaculent, & ſi materiam per os excretam curioſitatis ergo colligere velimus, intra unius horæ ſpatium (præſertim ſi jejuni fuerint ægroti) unciam unam & ultra habere posſimus. Quæ nimia excretio nobis ſignificat ſanguinem humido ſuo defraudari & ſic remanere in vaſis ſuis craſſum, fluiditate ac tenuitate debita deſtitutum: Etenim ſanguinis fluxilitatem ab intima partium aquoſarum cum reliquis unione & commixtione dependere certisſimum eſt. Ex crasſitie autem ſanguinis non poſſunt non ejus ſtaſes, viſcerum infarctus, colatoriorum obſtructiones, ſecretionum & excretionum naturalium imminutiones (quæ ſingula multorum & gravisſimorum malorum cauſa & origo ſunt) proficiſci.

§. VII.

Obſervamus etiam in morborum acutorum, præſertim febrium & variolarum, ſtatu largisſimam ſalivæ magis aut minus tenuis aut ſpiſſæ excretionem, & quidem utplurimum bono fauſtoque omine: Tali enim in caſu ſerum ſuperabundas vitioſum, mixturæ ſanguineæ putredinoſam corruptionem minitans, ſingulari mechaniſmo (qui ex provida Divini Numinis coordinatione, machinam humanam pro differentia cauſarum ad motus certos diſponente, dependet) per colatoria ſeri ſolennia, glandulas nimirum & ductus ſalivales excernitur atque proſcribitur, optimo cum ægrotantium levamine. Unde accuratiores Practici largiorem ſalivæ fluxum in febribus ardentibus & variolis ſponte ſubortum, ceu criticum,

ticum, & plerumq; ſaluberrimum dijudicant. Ita febris ardens ſalivatione ſpontanea critice terminata deſcribitur a B. *Rolfincio Ord. & Method. ſpecial. Lib. III. Sect. I. cap. 41.* Et *Waldſchmidius Inſtitut. Med. lib. III. cap. 7.* teſtatur ſputationem frequentem in variolis & morbo Hungarico nunquam a ſe viſam fuiſſe malam.

§. VIII.

Simili ratione in morbis chronicis creber & frequens ſalivæ fluxus ſæpenumero fauſtum ſuggerit indicium. Notiſſima res eſt luis venereæ materiam, lympham nempe viſcidam ſale acido cauſtico inſtructam, non felicius ac tutius e corpore propelli quam per ſalivales glandulas: Quapropter excitata ſalivatio per medicamenta mercurialia tutisſimum fere ac certisſimum pesſimi hujus affectus remedium eſt: Neutiquam vero putandum eſt, mercurium peculiari ratione in fauces operando & ſalivam movendo expugnare hoc malum, ſed ipſa morbi cauſa per congruum hoc excretorium amandari inclinat, quod tamen negotium activitate mercurii (qui particulis ſuis penetrantisſimis metallicis fibras motrices vaſorum excretoriorum ad motum armat & ſtimulat) haud parum promovetur. Perſpicua hinc fit ratio, quare exigua Mercurii quantitas, in ſcorbuto vel lue venerea correptis potenter ſalivam expellere posſit, quale quid non contingit in illis, qui bona corporis ſanitate & humoribus benignis ac temperatis fruuntur. Pariter febres quartanæ (prout Excellentiſſ. Dn. Præſes ſæpius obſervavit) ſpontanea ſalivatione, quam tumor & inflammatio faucium comitantur, terminari ſolent; non aliam forte ob rationem, quam quod ſerum acido-viſcoſum, primaria quartanæ cauſa, non per convenientius evacuatorium quam ſalivales glandulas queat

proſcribi. Unde etiam eſt, quod pauca mercurii dulcis portio, hoc in affectu inteuſiſſimam ſalivationem provocare valeat; qua de re conſuli meretur *Williſ. de ferment. cap. 6.* & *Ballon. Ephemerid. lib. I.* Tacemus alios morbos ſponte orta ſalivatione felicisſime fuiſſe expugnatos: ſic v. g. vertiginem contumacem hac ratione ſublatam, commemorant *Nic. de Blegny Zodiac. Med. Gall. Ann. I. menſ. Octobr. obſ. 7.* & *Herm. Grube in arcanis Medicis non arcanis.* Elegans quoque eſt obſervatio *Joh. Pauli Wurffbainii in M. N. C. Decur. II. Ann. I. obſerv. 122.* Mulierem ſcilicet febre catarrhali, phthiſin minitante, correptam, circa diem ſeptimum ſpontanea ſuborta ſalivatione reſtitutam fuiſſe. In iisdem *M. N. C. Decur. II Ann. III. obſ. 153. Joh. Burgius*, *Virum*, (ſcribit) *magni nominis, literatum, novi cui tinnitus aurium, quo ſæpius infeſtatur, non prius diſcutitur quam ſalivatione ſponte excitata, cumq; alias ob cauſas acidulis Egranis uteretur Idem, non per urinarias modo vias & inteſtinorum canales, ſed etiam per vaſorum ſalivalium copioſam emunctionem ſuam teſtabantur efficaciam.*

§ IX.

Cæterum in Praxi Medica nihil familiarius quam quod vernali potisſimum vel autumnali tempore, ingentem hominum multitudinem corripi videamus copioſa excretione ſalivalis limpidi liquoris, juncta cum inflammatorio faucium tumore. Profecto has evacuationes criticas & ſalutares eſſe paucisſimi norunt vel attendunt Practici; his enim peractis optime ſeſe habent ac valent ægroti, appetitum & vigorem priſtinum recuperant & ita immunes a quamplurimis morbis degunt. Non igitur ſiſtendæ ſunt tam ſalutares evacuationes, ſed potius naturæ (ut ita loquar) intentio, quantum posſibile, juvanda, quo ſerum vitioſum & abundans, mixturæ ſanguinis contrari-

trarium, per vias adeo commodas e corpore propellatur. Quocirca perperam faciunt illi Medici & Chirurgi, qui talem ſalivæ fluxum ſtatim compeſcere & ſupprimere nituntur per gargariſmata conſtringentia, acida, vel collutiones frigidas. Pejus adhuc faciunt, qui eundem in finem opiata & conſtringentia interna propinant; facta enim ſeri metaſtaſi ad alias nobiliores partes, gravisſimæ cephalalgiæ, odontalgiæ otalgiæ, pectoris anguſtiæ, paralyſes ſpuriæ, vertigines, ſingultus &c. ſæpe ſubſecuti ſunt, non ſine præſenti vitæ diſcrimine: Potius gargariſmatibus demulcentibus ac diſcutientibus, & interne per decocta calida herbarum & radicum convenientium viæ ſunt magis aperiendæ, & ſerum fluxile reddendum, niſi extraordinaria plane & nimia ſalivæ ſecesſio inſignem virium afferat proſtrationem, qualis obſervata fuit & recenſetur a *Joh. Ludw. Hannemanno in M. A. N. C. Decur. II. Ann. IV. Obſerv. 108.*

§. IX.

Datur adhuc alius ſalivæ excesſivus & abundantior fluxus, qui tamen merito dicendus eſt ſymptomaticus, periculi haud expers & comitatur ſæpenumero gravem & anginoſam faucium inflammationem, quæ vel per ſe, vel ut ſymptoma febrium acutarum & malignarum ſolet invadere. Apparet nimirum in dictis caſibus oris & faucium regio muco quodam denſo copioſo & acri obſita, qui utut centies gargarismatibus congruis abſtergatur, ſubinde tamen de novo propullulat, mortem ſubſecuturam interdum prænuncians. Idem obſervatur in gravisſima œſophagi, ventriculi aut diaphragmatis inflammatione, dum os copioſa lymphatica humiditate continuo eſt repletum, conquerentibus ſimul ipſis ægrotis de inſigni ardore circa ventriculi regionem. Derivandus

 autem

autem merito eſt largior hic ſalivæ profluxus ex circulo ſangvinis per venas impedito aut valde imminuto, unde ſangvis per arterias advectus non poteſt non abundantisſime in glandulis, præſertim ſalivalibus humiditatem ſeroſam deponere. Cujus aſſerti veritatem quam optime confirmat experimentum *Cl. Nuckii*, qui venis jugularibus, ſubducto filo in cane arcte ligatis, ſalivam tam copioſe profluere animadvertit, acſi mercurio aſſumto iſte fluxus concitatus fuerit. Vid. Ejus *Sialograph. Cap. II. p. 26. & 27.* Exinde etiam eluceſcit ratio, cur (notante *Hippocrate Epidem. Lib. I. Sect. II.*) involuntariæ lacrymæ in febribus malignis admodum ſint periculoſæ? Nec aliud judicium de Urinæ largiori fluxu in febribus acutis, malignis, & inflammationibus gravioribus ferendum eſt, utpote qui ſemper fere funeſtus eſſe ſolet.

§. X.

Quemadmodum vero quantitas ſalivæ p. n. aucta de ſanitate vitiata & morborum eventu diverſimode teſtatur, ita quoque defectus ejusdem non pauca Medico proficua ſigna ſuppeditat. Etenim in febribus acutis, lentis, calore p. n. hectico ſaliva parcisſime ſecernitur, & non niſi paucus ſpiſſus humor linguam & oris interiora oblinit. Teſtatur hoc ipſum phœnomenon de ardoris & caloris interni, humidum radicale disſipantis, gradu; ut adeo lingvæ inſpectionem ad dignoſcendum ſeri ſtatum non immerito in pluribus morbis commendet *Hippocrates Lib. VI. de Morb. vulgar. Sect. V.* dum inquit, *Lingua humorum præſtantiam colore refert, ideoque per hanc ad humorum dignotionem pervenimus.* Cui hodienum conſentire videntur Sinenſium Medici, utpote qui magna cum ſolertia multorum corporis affectuum naturam non ſolum e pulſu, ſed etiam linguæ diverſa conſtitutione ſatagunt

addiſ-

addiſcere, quemadmodum ex *Andr. Cleyeri Specim: Medicinæ Sinicæ* id ipſum abunde conſtat. Quod ſi itaque lingua in morbis ſupra nominatis exſucca vel muco viſcido obſita eſt, ſerum ſangvinis calore nimio inſpiſſatum proditur, unde ſitis inexhauſta & ſaporis abolitio proveniunt. Talis inſuper lingvæ & oris ſtatus, præſertim in febribus lentis & quibusdam morbis chronicis luculentum perhibet teſtimonium de vitioſa chylificatione: ſaliva enim adeo pauca & craſſa neutiquam par eſſe poteſt alimentorum reſolutioni & extractioni, unde chylus crudior & viſcidus neceſſario progignitur. Medentis vero intentio primaria hoc loco eſſe debet ut blandis humectantibus ac diluentibus ſeri fluorem reſtituat, nec non inteſtinam & p. n. vehementem ſangvinis commotionem temperet atque componat.

§. XI.

In hydrope, diarrhœa, cholera &c. notabilior ſalivæ defectus indicat ſerum plus juſto a ſangvine ſecedere, dum vel in partium quarundam poroſa ſubſtantia largius decumbit, vel per excretoria liberalius proſcribitur: Hinc quantum de ſero aliorſum derivatur, tantum decedit materiæ ad ſalivæ generationem neceſſariæ, quo ipſo digeſtionis & chylificationis negotium haud parum impeditur. Ceterum in ejusmodi caſibus ſollicitum eſſe decet Medicum ut æqualem & liberam ſangvini & humoribus reliquis circulationem conciliet, tum vaſa obſtructa aperiendo, tum nimis relaxata roborando, quo ſic æquilibrium ad excretoria reſtituatur & unumquoque ſuum præſtet officium.

§. XII.

Perſpecta ſic irregulari ſalivæ quantitate accedimus jam ad perluſtrandum ejus vitioſam qualitatem. Cum

autem

autem hæc non uno modo ſeſe prodat, opus erit ut potiora illius genera ſigillatim conſideremus. Quod ſi itaque juſto tenuior, aquoſior & limpidior ſaliva prodit, in infantibus quidem (præſertim ſi major ejus copia adſit) lumbricos in ventriculo & inteſtinis latitantes indicat, qui tunicam illorum & œſophagi glanduloſam irritando, largiorem ſalivæ tenuioris affluxum invitant: in adultioribus vero & ſeroſiorem ſangvinis conſtitutionem ac diſpoſitionẽ ad cachexiam affectionem hypochondr. arguit. Dum enim aquoſum M. Sneæ elementum prædominatur & particulæ ſulphureæ ſupprimuntur, motus humorum tardior, calor debilior, & ſpirituum defectus ſubſeqvuntur, unde poſtmodum ad cachexiam corpus facile diſponitur, præcipue quoniam ſaliva eiusmodi aquoſior, elemento activo ſalino-ſulphureo orbata, digeſtionis negotio neutiquam rite præeſſe, nec chylum ſatis laudabilem ac ſpirituoſum elaborare poteſt: Qualis autem chylus, talis ſangvis, qualis ſangvis, talis corporis habitus & ſanitas. Cæterum Medici hic officium eſſe debet ut remediis balſamicis, amaris, blando ſale volatili oleoſo fœtis chyli & humorum ſpirituaſcentiam promoveat, & balſamum ſangvini reſtituat. Vermium vero putredinoſa colluvies per ſpecifica anthelmintica & putredini reſiſtentia expugnari debet.

§. XIII.

Conſideranda nunc quoque venit ſalivæ p. n. viſcedo ſeu craſſites, quæ matutino potisſimum tempore poſt ſomnum obſervatur: Tunc enim ſæpius lingva & fauces lento viſcidoq; limo oblitæ conſpiciuntur, & ipſa ſaliva dejecta in vaſculum quoddam vitreum brevi temporis ſpatio deponit craſſum, albicans, copioſum ſedimentũ, ſupernatante humore limpidiore aqueo. Talismodi ſaliva in ægrotis

grotis

grotis plerumque ſignificat ſerum ſpiſſius particulis tenuioribns fluidis deſtitutum, ſicuti apparet in illis qui febre lenta aut hectica laborant. Longe tamen major ſalivæ viſcoſitas notatur in febre acuta correptis, propter majorem ſeri fluidi defectum, qui utplurimum cum hoc morbo conjungitur. Aſt præter hæc non raro etiam in ſanis, tempore matutino, extraordinaria ejusmodi ſalivæ viſcoſitas eſt conſpicua; hæc autem, noſtro quidem judicio, vel â defectu potus, vel cibis crudiori & viſcido ſucco abundantibus, copioſe ingeſtis, proficiſcitur; qualem ſalivæ mutationem aliasque ejus differentias a victus diverſo genere & vario corporis ſtatu pendentes haut ignoraſſe videtur *Galenus*, dum *Lib. X. de ſimpl. Medicam. Facult. cap. 7. de ſaliva* ſcribit, *ſalivæ vis differens eſt tum in animalium ſpeciebus, tum in hominum unoquoque ſano & ægroto, jejuno aut ſitibundo, aut potu ciboque ſumto. Etenim ut urina & bilis, ſic etiam ſaliua ſumto quidem cibo imbecilla eſt: Valida & acris eorum, qui ingenti aut inedia aut ſiti premuntur.*

§. XIV.

Attendi etiam meretur ſalivæ p. n. ſpumeſcentia ſatis frequenter conſpicua in epilepticis, apoplecticis, maniacis, & aſthmate convulſivo laborantibus, nec non valde iratis. Oriri videtur a citatiore vel anxiore aëris inſpiratione, dum hac mediante ſubtiles elaſticæ aëris particulæ intimius cum ſaliva miſcentur, illamque continua agitatione in exiguas & copioſas bullas convertunt, non ſecus ac alios liquores limpidos paululum tamen viſcoſos v. g. albumen ovi, ſola conquaſſatione in ſpumam abire cernimus. Interdum etiam ſpumaſcentia ſalivæ ab impetuoſa ſpirituum animalium commotione induci poteſt, quatenus vehementior ejusmodi motus ipſi ſalivæ communicatur, ſicut in pluribus convulſivis morbis fieri arbitramur.

§. XV.

Secundum naturam omnis manifeſti ſaporis expers eſſe ſolet ſaliva: At in ſtatu morboſo varios acquirit ſapores, quos inter primum ſe ſiſtit ſalſus, de quo phthiſici, hectici, nec non atrophia & febribus catarrhalibus correpti ſæpius conqueruntur. Quantum vero conjicere licet, ejusmodi ſalſedo ſalivæ ex diſſolutione ſeu turbata mixtione ſanguinis provenit. Veroſimile enim eſt, ſanguinem, per ſe quidem dulcem ac temperatum liquorem, vitioſa & præternaturali inteſtina agitatione adeo reſolvi poſſe, ut non tantum in mucilaginem ſeroſam, putridam, ſed & manifeſtam ſalſuginem convertatur. Malum igitur plerumque ſignum eſt ſaliva ſalſa, utpote quæ exitioſam ſanguinis corruptionem, mille morborum originem, portendit. Ceterum in quibusdam ſubjectis acredo ſalivæ guſtu quidem non deprehenditur, ab effectu tamen haud difficulter poteſt cognoſci. Sic v. g. appetitus ciborum inſolitus & valde auctus, qui hypochondriacis quibusdam, quartanariis & phtiſicis interdum ſolennis eſt, ſalſedinem & acorem ſalivæ ſatis aperte arguit. Quodſi vehementior talis appetentia contingat in morbis chronicis, de ipſorum diuturnitate admonet, ſin vero extra hos, plerumque catarrhos, vel coryzam, arthriditem, podagram &c. inſtare prænunciat. Quando enim homines appetitui ejusmodi extraordinario indulgentes largiori & ſuperfluo victu ſeſe replent, non poſſunt non variæ cruditates morborumque fomites inde produci. Tacemus aphthas dolorifica oris ulcuſcula, de acrimonia ſalivæ tanquam cauſa ſua teſtari. Illud ſaltim hic non poſſumus præterire ſilentio, in nonnullis hypochondriaco-ſcorbuticis adeo acrem eſſe ſalivam ut ſi deglutiatur ſæpius intolerabilia ventris tormina excitet, quovis remediorum genere non ſtatim

ſedanda, quemadmodum *Steph. Blancard. tr. de Scorbuto cap. XI.* annotavit; talis quoque ſaliva ex ore rejecta non tantum vaſa ænea ſed & ipſa linteamina quandoq; arrodere deprehenſa fuit.

§. XVI.

Dulcem nonnunquam ſaporem in ſaliva obſervari vix credibile videretur, niſi experientia crebrioribus exemplis id ipſum confirmaret: Etenim in M. A N. C. plures referuntur hiſtoriæ illorum qui ſaccharinam & ad nauſeam usque dulcem ſalivam in ore ſenſerunt. At vero talem dulcedinem minus eſſe laudabilem eventus teſtatur; ſiquidem ubi diutius illa duraverit utplurimum oris & linguæ exulceratio inſigni cum dolore conjuncta ſupervenire ſolet. Moleſtum hoc ſymtoma infeſtat aliquando hypochondriacos & melancholicos, ita ut quæcunque potulenta & eſculenta ſimili ſapore imbuta ipſis videantur. Cæterum poſitivam (ut in ſcholis loquuntur) hanc eſſe dulcedinem ſalivæ, nemo facile ſibi perſuadere poterit, cum potius ab acrioribus, ſalivæ p. n. implicatis ſalibus, organon guſtus hebetantibus & depravantibus orta videatur. Unde ex tali ſalivæ conſtitutione certo poſſumus colligere abundantiam ſalis acrioris in M. Snea, & hinc metuendam ad varios morbos diſpoſitionem, quæ temperantibus, balſamicis ac diluentibus remediis averti debet.

§. XVII.

Amarum ſalivæ ſaporem non raro Icterici & hypochondriaci experiuntur, quem nos a pertinaci obſtructione vel ſpasmo vehementiori vaſorum bilariorum utplurimum provenire putamus, dum hac ratione ſecretio bilis a ſanguine ſufflaminatur & ſic particulæ bilis in ſanguine reſtagnantes facile in ſalivam quoque transeunt. Interdum tamen ſapor in ore amarus dependere

poteſt ab effluviis bilioſis e ventriculo & inteſtino duodeno ſurſum elevatis. Utroque in caſu conveniunt præcipitantia, nitroſa, rhabarbarina, quæ bilis acrimoniam contemperant, & viſcerum, præſertim hepatis, obſtructiones tollunt.

§. XIIX.

Evidenti odore, non ſecus ac ſapore, ſaliva naturaliter in ore conſtituta caret. Quo ſi vero vaſi polito metallico vel ſpeculo illinatur, aut per aliquot dies, vaſculo infuſa, temperato aëri exponatur odorem peculiarem, non gratum, ſed admodum gravem ſpirat. Quo citius autem & vehementius odor iſte nauſeoſus ſeſe manifeſtat, eo magis indicat ſangvinem ſcatere ſordibus & excrementitiis particulis, putredinoſam corruptionem facile inferentibus. Talismodi ſaliva ejusq; odor in morbis præſertim contagioſis & ipſa peſte omni ſtudio vitari debet: Probabile enim videtur, miasmata illa ſalino-ſulphurea putrida, mediante ſaliva ſatis promte in corpus alterius derivari poſſe. Sed hæc jam pro inſtituto noſtro ſufficiant, donec fuſiorem hujus thematis pertractationem aliquando moliri & ſiſtere valeamus.

Clariſſimo Baiero.

S. P. D. PRÆSES.

Et Tuo, quem novi, animo delector, ac ſtudiis huc usq; perductis toto pectore gratulor. Tu generoſa aſſiduitate, raro exemplo, brevi tempore id in curioſiori non minus quam ſolida ſcientiæ Naturalis ac Medicæ pertractatione impetraſti, quo aliis tam fœcundo ingenio non valentibus longa annorum ſerie pervenire arduum foret. Nolo jam pluribus præſens extollere ſpecimen, quo enucleate oſtendis quantam utilitatem in Praxi afferat, attenta ſalivalis laticis conſideratio. Nullum dubium eſt, quin apud peritiores pleniſſimum invenias conſenſum ac laudem. Porro Deus benedicat Tuis conatibus, & condignos virtutibus Tuis, Paternarum æmulis, Patronos largiatur, quo & rariſſimam Beati Parentis famam tandem conſequaris.

(✿)